

1967

En oversigt

Ved Carl Trock

Der melder sig uvilkårligt nogen spænding, når en ny mand efter 13 års forløb kommer til på kirkeministerposten. Ganske vist er det gennem 20 år blevet sædvane, at lovgivning på det kirkelige område forudsætter bred enighed i Folketinget. Et ministerskifte betyder derfor ikke store udsving, også uanset nogen forskydning i Folketingets sammensætning. Kirkeministeren bliver dog meget nemt den eneste initiativtager til ny lovgivning, og det har betydning hvordan kirken administreres. Derfor var det af interesse at pastor Orla Møller afløste Bodil Koch som kirkeminister, så meget mere som det skete på et tidspunkt, hvor navnlig strukturkommissionen havde rejst stærkt røre om folkekirkens love og dens administration.

Orla Møller havde selv, samtidig med at han var sit partis kirkelige ordfører i de to forudgående folketingssamlinger, ret bestemt formuleret nogle synspunkter. Det gjaldt spørgsmålet om sogne-sammenlægninger. Og overfor en udvidelse af statens økonomiske støtte til folkekirken (ved kirkebyggeriet) havde han udtrykt nogen betænkelighed (jfr. her 489). Man kunne tilmed vente nyt, da Socialistisk Folkeparti just ønskede ændringer her (s. st.), for efter valget i 1966 fik det indflydelse. Endnu et område, hvor der overvejes ændringer, nemlig vedrørende gudstjenesten, kom stærkere i forgrunden. Kort efter sin udnævnelse heftede ministeren på en eller anden måde ordet »ludkedelig« på gudstjenesterne (SjT 18/1f., KD 1/2f.).

Ved henvisninger bruges følgende forkortelser: DKt Dansk Kirketidende; Ft Folketingstidende; Hskbl Højskolebladet; IMT Indre Missions Tidende; JyPo Jyllands-Posten; KD Kristeligt Dagblad; KiInf Kirkelig Information; KP Kristeligt Pressebureau; MrBl Menighedsrådenes Blad; PrfBl Præsteforeningens Blad; SjT Sjællands Tidende; AAST Aarhus Stiftstidende. – Årstal angives kun, når det ikke er 1967.

Nu er lovgivningsaktiviteten vedrørende kirken sjældent stor. Det blev den heller ikke i 1967, der blev gennemført to love. Den ene vedrørte forholdene på Grønland, der i 1967 kom under kirkeministeriet. Her var ikke sprængstof, alle implicerede var hørt og indforstået med, at den grønlandske kirke fik overladt et større administrativt ansvar (Ft A 1997, 2058, 3894). Også i Folketinget gav alle tilslutning, inclusive de grønlandske medlemmer. Sagen gav dog den ene, Nik. Rosing, anledning til at pege på et væsentligt problem for den grønlandske kirke, kateketernes vanskelige stilling[1].

Det andet lovforslag skabte derimod spænding. Sammen med en anden ændring i menighedsrådsloven (vedr. oprettelse af menighedsråd i nye sogne) bestemte ministeren sig for at røre ved menighedsrådenes såkaldte rådighedsbeløb, og alene at søge beløbet forhøjet. Den udvidelse af bevillingsrammen, som strukturkommissionen havde foreslået og som havde rejst storm, var ikke på tale. Dermed havde ministeren lagt betænkningen til side og placeret sig i modsætning til sin forgænger, hed det sig (KD 27/1). Det afviste han. Der lå bag lovforslaget ikke nogen stillingtagen til betænkningen. Men den var et led i et større problemkompleks, som kommissionen ikke var færdig med. Derfor omfattede lovforslaget kun en forhøjelse af beløbssummen, og gik man ud over det, da var der tale om at foregribe kommissionens videre arbejde[2].

Behandlingen i Folketinget kastede lys over, hvilke muligheder

---

[1] Kateketerne har i generationer været ryggraden i kirkens arbejde, sagde Rosing. Da forbindelsen mellem kirke og skole blev brudt i 1950 blev lærergerningen hovedbeskæftigelsen, det kirkelige arbejde en bibeskæftigelse, som de yngre ikke har interesse for. Men der er gjort for lidt for kateketerne, både hvad lønforholdene angår og navnlig for videreuddannelse og for at skabe tidssvarende arbejdsforhold. Kirken kan imidlertid ikke undvære dem idag, og uanset at der finder en koncentration af befolkningen sted, så vil der fortsat blive brug for dem på en række mindre steder (Ft 2060); ministerens forståelse 3894. Om lovforslagets behandling se Folketingsårbog 394.

[2] KD 27/1 jfr. Ft 2057. Ved den skriftlige fremsættelse (omdelt 9/2) hed det kun: Der har været »så væsentlige meningsforskelle« om betænkningen, at »jeg ikke mener, tiden er inde til at stille forslag om en principiel ændring« (Ft 1544). Herom hed det siden: Havde ministeren taget biskop Dons Christensens forslag op, så kunne ingen sige, at der førtes kirkelig højrepolitik; var der så lagt loft over beløbet og lavet en midlertidig ordning, så kunne ingen beklage sig (Holstebro Dagblad 18/8). Ministeren begrundede yderligere: Menighedsrådene må først vise sig mere aktive end de er idag; der er nogle som tror, at man kan købe mere ånd i folkekirken, det kan man ikke (Viborg Stifts Folkeblad 18/5).

kommissionens forslag havde dér. Kun hos de konservative var der udtalt forståelse, men det der afgjorde partiets stilling var ønsket om at nå til enighed (Vestergaard Poulsen, Ft 3889). De 3 andre gamle partier udtalte sig ikke derom eller såre forsigtigt. Det var alene givet de nye partier at berøre principper. Socialistisk Folkeparti havde ikke sympati for ministerens forslag, udtalte Morten Lange, et par tusinde mere kunne dog ikke give anledning til indsigelse. »Anderledes vigtige spørgsmål ville der blive at tage stilling til, når strukturkommissionen engang forelægger sine betænkninger«. Også fra Liberalt Centrum lød der advarsler til ministeren mod at følge kommissionens forslag. Selv understregede Orla Møller, at han også satte pris på, at der er enighed om kirkelige love. Han delte i nogen måde betænkelighederne ved principielle ændringer her uden at han dog bandt sig for fremtiden. Kommissionens forslag ville dog »afstedkomme uendelige vanskeligheder i hele den kirkelige administration«[3].

En anden udtalelse af Morten Lange fortjener at fremdrages. Det er nemlig næppe indlægning at antage, at det følgende går ud over den foreliggende sag og var en slags kirkepolitisk programerklæring for SF i den nye situation, hvor partiet gav den socialdemokratiske regering parlamentarisk basis: Når forslaget ikke gik ud over den hoveddrømme, som SF stod for, og de kirkelige udgifter afholdtes over den kirkelige ligning, så »vil vi – både jeg selv og mit parti iøvrigt – være i stand til at finde os i en hel del, som måske ikke lige netop er efter vores almindelige syn på de sager« (Ft 2053). Den senere politiske udvikling, hvor SF sprængtes og regeringen i december udskrev valg, bevirkede dog, at dette tegn på større resignation hos SF ikke fik varigere betydning[4].

---

[3] Folketingsårbogen 391, 1. beh. 28/2, 2. beh. 2/5, 2048 ff. og 3888 ff. Skov Thulesen fra Venstre var meget tilfreds med, at ministeren ikke søgte principielle ændringer. Der var opgaver, som naturligt løses og finansieres ad frivillig vej. Venstre ønskede dog at give menighedsrådene de videst mulige beføjelser. – Fra Liberalt Centrum anbefalede professor Børge Diderichsen forhøjelsen til stedlige kirkelige formål, sådan som det allerede var »nøjagtigt fastlagt« i cirkulærer. Han måtte pointere, at beløb som alle var med til at betale over ligningen, *måtte* anvendes til opgaver, »som i snævraste forstand kan kaldes sognekirkelige«. – Om Menighedsrådsforeningens henvendelse, KD 18/3, 13/4.

[4] Den omstændighed, at præsternes bestillingstillæg fra 68/69 afholdes af kirkelige midler og ikke længere af staten, kan muligt – men ikke nødvendigvis – være en indrømmelse til SF; ministeren benægtede det, KD 1/12, jfr. den gædefulde omtale i KD 30/11.

Men tilbage til kirkeministerium og strukturkommission. I Århus var studenterrådet gået ind for ansættelsen af en studenterpræst. Det fastholdt ønsket trods kritik blandt studenterne af, at man ville danne en studentermenighed, og af at ønsket egentlig ikke drejede sig om at få en præst, men en slags studenterrådgiver (AASt 10–12/11 66, KD 11/11 66ff. og 4/1, 7/3). Videre forhandlinger rejste røre blandt byens præster (JyPo 12/3, Hskbl 199) og pressen begyndte at udfritte departementschef August Roesen. Han svarede, at imødekommenhed her kunne medføre ønsker fra mange andre sider. Bag sagen lå videre de forskellige kirkesyn, som også tørnede sammen i strukturkommissionen. Ministeriet måtte indtage den holdning, at der ikke kunne træffes en ordning, så længe kommissionen arbejdede med spørgsmålet. Det havde ministeren allerede meddelt domprovst Jørgen Bøgh ved en orienterende samtale (JyPo 14/3).

Det fik Jørgen Bøgh til at rykke ud mod »departementschef Roesens vi-alene-vide udtalelser på den til enhver tid siddende ministers vegne«. Skønt sagen endnu ikke forelå for ministeriet, så var der nu givet afslag på forhånd, og det i modstrid med offentlige udtalelser fra ministeren. Som næstformand i strukturkommissionen fandt Bøgh det ejendommeligt, at departementschefen så at sige foregreb dens stillingtagen (KD 15/3). Dagen efter vedstod ministeren udtalelserne fra departementschefen. Uanset personlig velvilje var han som minister indforstået med, at der var store vanskeligheder af principiel karakter. Ministeriet måtte afvente kommissionens arbejde og kunne ikke lave endnu en forsøgsordning, hen over hovedet på den. Men derfor var der ikke tale om forhåndsafgørelser[5]. Bøgh var tilfreds med, at der ikke kunne tænkes afgørelser hen over hovedet på alle instanser. Det var dog at håbe, at departementschefen ikke igen ville bringe sin minister i vanskeligheder. Som kommissionens næstformand måtte han tilføje, at arbejdet dér ikke var blevet lettere, og der havde endda været sammenstød mellem kommissionen og ministeriets øverste embedsmænd så at sige på hvert eneste møde. Skulle de foreliggende ønsker om studenterpræster (fra Lundtofte kom polytekniker-rådet med et tilsvarende ønske) afvente kommissionens arbejde, så var

---

[5] Dermed tabte selve sagsbehandlingen noget af interessen (om det officielle afslag, se KD 11/5). – I Folketinget fik ministeren det spørgsmål fra folkesocialisten Thomas Christensen, om han fandt det betimeligt med studenterpræster? men ministeren ville ikke indlade sig på en principdebat (19/4, Ft 3579).

det det samme som afslag. Foreløbig var der ikke en afslutning i sigte – bl. a. takket være en politiserende departementschefs bestandige særstandpunkter – og skulle kommissionen være en undskyldning for at den slags sager syltedes, så måtte den hellere holde op (KD 16/3 og JyPo 16–17/3).

Kristeligt Dagblad bakkede Bøgh stærkt op: Stillet overfor valget mellem at desavouere sig selv eller sin departementschef havde Orla Møller valgt det første og derved bragt sig i en håbløs situation. Det var at beklage, at ministeren så hurtigt havde tilegnet sig statskirkelige tankegange (»En ny Roesen-sag« KD 16/3, jfr. 17/3, 21/3, jfr. Lindhardt om privatmeninger, JyPo 20/3). Havde der været vilje, så havde ministeren også kunnet finde vej her (KD 20/4).

De blotlagte spændinger kunne få udløsninger på anden vis, end den som tilsyneladende lå nærmest. Andre medlemmer talte om at gå, tilsyneladende på linie med Bøgh (Knud Frederiksen, SjtT 21/3). Departementschefen måtte indtage rådgiverens rolle i kommissionen, og Kristeligt Dagblad mente at vide, at også i administrationsudvalget følte man arbejdet »direkte saboteret« af ministeriets folk (KD 20/3). Bladet masede vedholdende på: Skal kommissionen fungere, må departementschefen forstå, at hans rolle ikke er kirkepolitikerens eller holde sig borte (KD 10/5). Det gjorde han, og det rejste et afgørende problem for kommissionen om sagkyndig bistand fra ministeriets side. En afklaring af det forhold trak af forskellige grunde ud, mens kommissionen samtidig måtte tage stilling til det diskretionsbrud, som Jørgen Bøgh havde begået ved sin karakteristik af departementschefens holdning i kommissionen (KD 30/3, 9/5). Og det blev ikke det første forhold, men det sidste, som i maj førte til en sprængning af kommissionen og til, at det var folk på venstre fløj som gik.

Det var biskop Dons Christensen, valgmenighedspræst Helge Skov og provsteforeningens repræsentant, domprovst Børge Roesen (denne uden om sin organisation), der gik. Det skyldtes tilsyneladende formelle grunde, inderlig utilfredshed med præsidiets holdning ved tidligere lejligheder og sidst ved valen holdning overfor diskretionsbruddet[6]. Umiddelbart før (10/5) havde nogle af

---

[6] Således domprovst Roesen (KD 17/5) og Helge Skov (s.st. og Hskbl 375), som dog tillige anførte en række uoverensstemmelser og utilfredshed med kommissionens sammensætning, når den var uden politisk repræsentation betød det, at dens anliggende blev kirkeligt og ikke politisk (JyPo 14/5). Jfr. Niels Højlund,

kommissionens kritikere fundet sammen. Den måtte bekæmpes, fordi den mere optrådte som kirkedag end som et ministerielt udvalg og fordi den ville effektivisering, »sjælefangeri«, og et »radikalt brud med den hidtidige kirkelige orden«. Det var ikke meningen blot at komme med modforslag overfor kommissionens, som den gjorde ganske umådeholden reklame for (Hskbl 295), man ville vise at den overhovedet ikke havde nogen berettigelse (JyPo 11/5 jfr. KD 17/5). Andre medlemmer af kommissionen, der kunne regnes for at stå venstrefløjen nær, fik opfordringer til at trække sig ud af den. Felttoget var indledt med forventning om, at kommissionen var færdig [7].

Angav de tre formelle grunde til deres tilbagetræden, så lå kirkepolitikken snublende nær, tilmed da andre »af reelle, ikke formelle grunde« stadig kunne føle sig fristet til at holde op, dersom kommissionen ikke blev sikret fornøden sagkyndig bistand (KD 9/5, 26/5f., Berl. Tid. 26/5, SjT 15/6, KP 23/5). Ministeren kaldte kommissionen »invalideret« (Information 17/5), men mente at den måtte fortsætte arbejdet, som den var (KD 17/5), trods opfordringer til at sende den hjem (Information 18/5ff.). En del af dagspressen, som ikke var impliceret i den kirkepolitiske strid, ofrede den ledere: Var kommissionen borte, så kom afgørelserne til at ligge på rette sted, i Folketinget [8].

Den øvrige del af kommissionens medlemmer blev og fortsatte arbejdet, en række uvildige gav den ikke altfor store chancer for at udrette noget [9]. Et af medlemmerne, provst Harald Sandbæk

---

Askov: Det der fik Skov til at gå var ikke ligegyldige procedure-detajler, men noget afgørende for en forståelse af evangeliet, fundamentalt forskellig fra kommissionens (KD 22/5). – Dons Christensen begrundede ikke sin tilbagetræden.

[7] Stougaard Thomsen, Fyens Stiftstid. 9/11, jfr. Hskbl 831. – »Anti-struktur-kommissionen« appellerede også til Præsteforeningens bestyrelse for at den skulle trække sine to repræsentanter (Riishøj og Wiberg) ud. Det krav fandt kun støtte hos 2 grundtvigske bestyrelsesmedlemmer, PrfBl 373, 575, 727.

[8] Morsø Folkeblad 18/5, Ringkøbing Amts Dagblad 18/5, Vestkysten 19/5, SjT 19/5, 9/6, JyPo 18/5 contra Berl. Tid. 18/5, 30/5.

[9] Se N. J. Rald »Kan skuden rettes op«: Man kan udtrykke kommissionens opgave sådan: I skal sidde sammen og drøfte rent praktiske spørgsmål ud fra den forudsætning, at enhver under andre den frihed, han selv ønsker (PrfBl 381). – P. G. Lindhardt: En af ulykkerne var, at kommissionens opgaver er for ubestemt og valent defineret, den *måtte* blive en diskussionsklub, valplads for intriger og personlige skændierier (Berl. Tid. 28/5). – Arne Sørensen: Kommissionen bør opløses, den generation som er ved magten kan ikke klare opgaven, om ti eller tyve år kan yngre folk definere de nye menneskelige sammenhænge i vort samfund og vor

mente, at den havde mistet mere end den kunne tåle og den burde suppleres. Han håbede dog stadig på, at arbejdet kunne ende med enighed om en række praktiske ting (betjeningen af sygehuse, en sogne-medhjælperordning). Menighedsrådsforeningen lå på samme linie, og også enkelte grundtvigske præster fandt det påkrævet, at arbejdet fortsatte; på det hold var der ellers tilfredshed med at kommissionen var svækket og ønsker om, at den blev hjemsendt [10].

Efter slaget vurderede provst Sv. Aa. Nielsen mulighederne for det videre arbejde: Læren af alt dette er klart, at det på folkekirkelig basis ikke er muligt at forny noget væsentligt indenfor kirken. Der kan simpelthen ikke nås til enighed om noget af betydning. Fornyelsen kan kun komme indefra og ikke fra oven. Og de meget dybe skel i kirken er trådt endnu klarere frem end før. Tydeligere end nogensinde har vi set, at det folkekirkelige kun er en ramme, en form, der ikke fungerer særlig godt, men at kirken er noget helt andet (Dagbladet 20/5).

I oktober rettede folkesocialisten Thomas Christensen det spørgsmål til kirkeministeren, om det var forsvarligt fortsat at bruge skatteydernes penge på kommissionen? Den var svækket og var efter ministerens egen mening allerede nedsat på forkert grundlag. Og en fornyelse i folkekirken var – også med ministerens ord – et spørgsmål om indre liv og holdning, mens arbejdet i kommissionen drejede sig om de ydre rammer, som Folketinget nok selv kunne

---

kultur (ASt 9/6). Niels Knud Andersen: Kirkeligt Centrum må kunne komme til orde overfor en statskirkelighed, som må bekymre. Der må decentraliseres og menighedsrådenes indflydelse må udvides. Initiativer må ikke bremses, kommissionens arbejde må tages alvorligt af minister og politikere (KD 19/9). – I I.M.s almanak kommenterede Dalum Christensen: De tre gik, fordi det mislykkedes for dem at sabotere arbejdet, et helhedssyn på kirken har nu flertal, og det har ikke mødt modstand fra folkets ansvarlige organer (46 f.), men mange af kommissionens kvaler er overdrevne. Der er jo ikke sket stort andet end at byerne er blevet større, landet tyndere befolket, den urbanisering betyder at vi skal have overvægt af bymissionærer og arbejdsvillige næver (52); jfr. LYMs landsformand, E. Lund Pedersen, KD 21/8.

[10] Sandbæk se KD 17/5 jfr. 15/11. Axel Riishøj se DKt 199, jfr. KD 21/7. – Menighedsrådsforeningen, se MrBl 127 ff. – For kommissionen, se Johan Klejs i Holbæk Amts Venstreblad 20/5, Henning Larsen KD 30/3, samt Hans Kvist Sjt 6/7 og Henning Thrane KD 21/12 contra Birkedal Nielsen DKt 408, Riemann DKt 212 og ønskerne om hjemsendelse fra Carl Hermansen (KD 22/5) og Hillgaard (KD 30/5). Jfr. den forudgående bitre debat, DKt 135, 151, 167 ff., 193, 199.

ordne. Orla Møller svarede, at trods den megen kritik så var der stadig mange, som nærrede forventninger til kommissionen. Der var ikke tale om nogen »betydelig svækkelse« eller sådan slagside, at det hindrede arbejdet. Vel havde han brugt udtrykket »invalideret«, men ikke udtalt sig om i hvilket omfang det var sket, og det betyder dog noget, om der er tale om forkrøblethed eller tre fingre er mistet. Uanset Folketingets myndighed kunne det være rimeligt, at det sådan blev overvejet om folkekirkens ydre rammer svarede til nutidens forhold (Ft 67/68 64).

Inden sprængningen i maj havde kommissionen vedtaget nogle principper for præsteuddannelsen, en betænkning om det mellemkirkelige arbejde, mens en skitse til en sognemedhjælperordning kom til behandling sidst på året. Behandlingen af selve hovedproblemet, den kommende sognestruktur (som får betydning for kommissionens stillingtagen på en række andre områder) beror foreløbig på bearbejdning af materiale fra Københavns og Ålborg stifter. Man venter at være klar til drøftelser i løbet af 1968 (KD 18/2, 6/10).

Principperne for præsteuddannelsen indebar, at der uden nogen studieforlængelse skal skaffes plads til den nutidsorientering, som man finder savnes; der skal være balance mellem den teoretiske og den praktiske uddannelse, hvad der medfører en omvurdering af det teol. studium, uanset at universiteterne ved en påtænkt studieordning regner med at spare tid. Det skal være en obligatorisk undervisning som følges op med et års lønnet praktikanttjeneste (KD 18/2, 31/3, PrfBl 205). Det samlede et stort flertal i kommissionen, præsteforeningens to medlemmer stod dog afventende (PrfBl 269), og Dons Christensen og Helge Skov gik imod.

Ingen af dem kunne gå ind for kandidatåret. Dons Christensen var enig i, at der burde lægges stor vægt på nutidsorientering og ønskede her et undervisningstilbud. Skulle den have kvalitet, så forudsatte det et forskningsinstitut, evt. ved præstehøjskolen. Den tekniske viden, som var nødvendig for vordende præster, måtte kunne erhverves ved begge universiteter, og som tilbud, afgørende var beståelsen af en forordnet prøve. – Helge Skov gik videre: De principper betød et brud med det hidtidige syn på præstestillingen. Det så ud, som tilstræbte man »en perfekt funktionæruddannelse i et salgsselskab«; for at præsterne kunne lære lidt af hvert skulle det frie studium forkortes, skønt det var den bedste borgen for, at de blev selvstændige og duelige embedsmænd, som ved selvstudier kunne orientere sig om praktiske spørgsmål. I udformningen af et forslag var der stor overensstemmelse mellem de to, Skov tænkte sig dog tillige at der i studietiden blev muligheder for at deltage i pastoralteologisk undervisning (PrfBl 242 og Hskbl 147).

I oktober var den resterende kommission så at sige enig om et konkret forslag, et kompromis på grundlag af de vedtagne principper. De teologiske kandidater ordineres efter et kort teknisk kursus, mens kandidatåret afbrydes af et par kurser. Man forudsatte et videre samarbejde mellem pastoralseminariet og præstehøjskolen. Der var ikke tale om en betænkning, men et grundlag for drøftelser med pastoralseminarieudvalget (KD 6/10, 13/10 jfr. siden p. 674).

Bag forslaget om det mellemkirkelige arbejde stod en så godt som enig kommission. Dons Christensens tanke om en vice-biskop som – evt. sammen med et mindre råd – kunne varetage folkekirkens forbindelser udadtil (og overtage tilsynet med præster ude) var ikke opgivet (jfr. her 212). Men på grund af mangel på interesse fra de pågældende selskaber (Sømandskirken, DKU og missionselskaberne) nøjedes man med at stille forslag om det, der var påkrævet. Det var efter kommissionens mening, at folkekirken vedkender sig medlemsskabet af de internationale kirkelige organisationer og økonomisk får mulighed for at betale for at være med, mens der gennem et sekretariat rent praktisk skabes forudsætninger for kontakterne. Ved den nærmere udformning havde nogle medlemmer taget forbehold, departementschef Roesen afholdt sig fra at stemme uden at begrunde det i betænkningen, mens Helge Skov gik imod.

Flertallet tænkte sig, at sekretariatet skulle sortere under Københavns biskop, subsidiært under kirkeministeriet. Særstandpunkterne skyldtes navnlig, at nogle ikke kunne gå ind for denne subsidiære mulighed, ligesom de var imod at udgifterne, anslået til 210.000 kr., skulle afholdes af statskassen. det var et rent kirkeligt arbejde. – Helge Skov var imod et sådant foreløbigt forslag, det var uoverskueligt hvad det førte til. En placering under Københavns biskop ville på uheldig vis understrege biskoppens stilling som primas. Hvad der kunne være tale om var, at ministeriet udpegede en konsulent, der kunne bistå det og rent praktisk formidle kontakter. På den måde kom man uden om forslagets hovedskavank, den »officielle godkendelse« (Betænkning nr. 466, jfr. her 212).

Den skitse til en sognemedhjælperordning, som kommissionen drøftede i november, tog sin begrundelse i præstemangelen. Det var tanken i store sogne at overdrage dele af præsternes arbejde til sognemedhjælper, f. eks. konfirmandundervisning, sjælesorg, oplysende arbejde og undervisning. Der var dog ikke enighed om, hvad sigtet var med sognemedhjælperstillingen, hvilken vægt der skulle lægges på det sociale arbejde og hvordan forholdet til præsterne og menighedsrådene skulle ordnes (jfr. PrfBl 765). Dags-

pressen konstaterede: Påny uenighed i kommissionen (Venstres Pressebureau, se t. eks. Vestkysten 14/11).

Debatten om de emner blev bred og gik vidt, den fulgte forsåvidt udgangspunkterne i kommissionen. Forslaget om præsteuddannelsen fandt få fortalere og mødte mest kritik fra folkekirkens venstre. Kirkeligt Samfunds formand, pastor Birkedal Nielsen stillede det modforslag: Afskaf pastoralseminariet. De vordende præster kan jo frivilligt deltage i kurserne på præstehøjskolen, den står der respekt om. Sociologi og psykologi kan klares ved selvstudier. Så kan biskopper og menighedsråd afgøre om den ønskede livserfaring hos en ansøger er til stede (DKt 89, KD 10/4, jfr. iøvrigt KD 17/2, 5/4f., 2/5, 9/5, 7/10, 13/10).

Da det påtænkte forslag om en sognemedhjælperordning blev ventileret i sommerens løb fremkaldte det langvarige principdiskussioner for eller imod kirkens diakonale forpligtelse (KD fra 3/6 og diverse organisationers blade). Heller ikke her kom der støtte men skuffelse fra modsat hold: Det var en falliterklæring overfor begrebet diakoni, skrev diakon Mathias Jochumsen. Det drejede sig ikke om at få oprettet nogle ret tilfældige stillinger her og der, men om sognediakoni – om at man fra kirkens side anerkendte de bestræbelser, der er ydet på frivillig basis. Derved vil diakonien – på sognebasis og på frivillig grund – stå som »en frugt af ordets forkyndelse, som et motiv, der udspringer af lydighed mod kirkens herre, i modsætning til et kirkeligt, sterilt humanistisk eller ateistisk motiv« (KD 10/8, jfr. 28/6).

Per Salomonsen begrundede kommissionens stilling: Udgangspunktet er ikke overvejelser om diakoniens officielle placering, men et rent praktisk problem, præstemangelen (uanset at diakoner kan komme på tale i de påtænkte stillinger). Et sådant praktisk problem må løses ud fra sin art og ikke ud fra teoretiske overvejelser. Derfor burde forslaget ikke »i særlig høj grad« kædes sammen med sådanne overvejelser, det vil både genskabe gamle fronter og rejse et ufrugtbart skel mellem præsternes forkyndende funktion og sognemedhjælpernes diakonale funktion. Kommissionen var heller ikke i stand til tilfredsstillende at definere, hvad der skal forstås ved diakoni i det moderne samfund, eller om den skal indplaceres i kirken. En sådan teologisk forskningsopgave måtte tages op andre steder, f. eks. ved præstehøjskolen (KD 4/7).

Et andet kommissionsmedlem, sognepræst Henrik Christiansen, supplerede: Her var ikke tale om fallit, men om at placere diako-

nien meget centralt. De der mener, at diakonien uløseligt er knyttet sammen med det at være kirke, kunne gå med til det forslag, der nærmest drejede sig om uordinerede medhjælpere i det egentlig præstelige arbejde. Spørgsmålet om diakoniens placering var ikke ordnet med det, men kommissionen var forpligtet til at se på det. Her er hjemlig forskning i gang, og den vil blive inspireret af andre kirkers forskning, og den vil nok vise, at diakonien er en del af kirkens liv. Når det er tilstrækkelig klarlagt, er det tiden til at følge sagen op med lovgivning. Indtil videre må det foreliggende forslag være et egnet grundlag for en rask kirkeminister, og det vil utvivlsomt kunne vedtages uden drabelige kirkepolitiske armbevægelser, sluttede Henrik Christiansen (KD 11/7).

Vedtægelsen i foråret af betænkningen om folkekirken og det internationale arbejde syntes overset under alt postyret om kommissionens fortsatte eksistens. Umiddelbart før nytår forelå betænkningen trykt og prompte fulgte kritikken før forslaget fik nogen støtte (KD, leder 11/1 68, jfr. Lindhardt, JyPo 24/1 68).

Pastor Søren Krarup havde skildret hele kommissionens arbejde som en »magtglad klikes forsøg på at erobre folkekirken«. Den skyldtes »en sværmerisk og konfus kirkeminister, der lod sig spænde for klikens vogn« da hun nedsatte kommissionen. Herfra prøvede et aktivt mindretal at beherske et passivt flertal ved kynisk udnyttelse af moderne kommunikationsmidler (e. KD 6/7). Nu havde de sammensvorne dukket hovederne og ville med betænkningen føre deres planer igennem i ubemærkethed, skrev Søren Krarup, da den forelå. Ved at gøre det økumeniske arbejde til en folkekirkelig opgave ville den pietistiske klikke gøre folkekirken til mere end en borgerlig indretning. »Den skal dog ikke ombringes i Finderup lade«, selv om den trues af »hele kommissionens sigte og eksistens. Det er simpelthen en uanstændighed, at en klikke inden for folkekirken skal erobre den og gøre den til redskab for sine egne interesser« (Berl. Tid. 9/1 68). Provst Carl Hermansen fortsatte med en kritik af selve det højtflyvende og urealistiske forslag, som betød at der skulle øses penge ud til rejselystne præster. Her var endnu et vidnesbyrd om ensidigheden i kommissionen, sådan som den var forstærket efter at de tre var trådt ud. Derfor måtte den, der blev kirkeminister efter valget, sende kommissionen hjem med et »tak for denne gang. Nu lukker vi mine herrer« (e. KD 1/2 68).

Med kirkebyggeriet går det så slideligt. Den nye finansieringslov

(jfr. her 490) og den omstændighed, at restriktionerne for kirkebyggeriet blev ophævet i oktober medfører vel efterhånden et øget tempo. Det får vel også med tiden betydning, at der i de stærkeste vækstområder er indledt samarbejde mellem kommunale og kirkelige myndigheder om ved byplanlægning at tænke fremad. Ind i overvejelserne dukker stadig spørgsmålet om, hvilket folketal der giver menighed og præst rimelige forhold (2.000 sagde biskop Kragh, KD 23/12). Ved overvejelser om det kommende kirkebyggeri ved Køge Bugt endte man ved et gennemsnitligt tal på 8.000 indbyggere pr. kirke. Her var dog ikke tale om et formuleret krav, det var mere begrundet i de lokale forhold. Realistisk henstillede kirkeministeren: »Jeg tror, man skal være glad, om man kan fastholde 10.000 som fordelingstal« (Dansk Kirkeliv 106).

Kirkebyggeriet vil i hvert fald – uanset Kirkefondets bestræbelser for at skabe billigere elementbyggeri – i de nærmeste år blive hemmet af de stadigt vanskeligere låneforhold[11]. Og der skal både lignes og lånes mange penge, langt flere end man gør sig klart. Derfor gav Orla Møller gentagne gange det råd, at man i stedet for at bygge katedraler tænker på at bygge kirker, der kan bruges i det daglige arbejde, og hvor gudstjenester og møder af forskellig art kan finde sted. En lille præ-fabrikeret kirke kan iøvrigt ligesåvel som en katedral aflægge vidnesbyrd mellem højhuse om kirkens eksistens (Dansk Kirkeliv 107, jfr. Ft 2056).

---

[11] Selvbyggerne i Bistrup byggede kirken helt færdig, i Gladsaxe blev Haraldskirken indviet (opført i h. t. særloven fra 1964), mens der i Brøndbyøster blev taget en midlertidig kirke i brug. I Kalundborg kom Nyvangskirken (etape), i Brejning en kirke, der også skal tjene som sognekirke, mens selvbyggere opførte en kirkesal i Holstebro og et kapel i Hald Ege. – »Den utilstrækkelige kvota« til kirkebyggeri rejste fortsat røre (Vestergaard Poulsen, Ft 3890; Menighedsrådsforeningen, MrBl 64), men det viste sig, at den forhøjede kvota fra sidste år end ikke var brugt (MrBl 154). Siden fik ministeriet endog ros fra Kirkefondet for lempelig administration af byggeloven (KD 25/10). – Det var hensynet til beskæftigelsen, der fik regeringen til at lempe byggerestriktionerne og frigive kirkebyggeriet (KD 25/10). Lånevanskelighederne førte til, at byggeriet af Brændkjærkirken i Kolding ikke kom igang. Kirkebyggere kan dog påregne forståelse hos hovedstadens 3 store sparekasser, oplyste Kirkefondet (årbog 20 f., jfr. forslag om reallånefond, Dansk Kirkeliv 131). – Vækst i kirkebyggeriet er dog på vej, rundt i landet opføres henvend 15 kirker. Og både i hovedstadsområdets nordlige del (Kirkefondets årbog 21), ved Køge Bugt hvor der regnes med 20 kirker (KD 12/1 68) og ved Århus (Medd. fra Århus stift 104) er der allerede, eller tænkes der på samarbejde mellem kommunale og kirkelige myndigheder, så der sikres rimelige og tilstrækkelige byggegrunde, og så kirkebyggeriet får mulighed for at følge boligbyggeriet.

Menighedsrådene må have syn for mere end hjemsogets interesser og se på helheden i folkekirken, gentog Orla Møller ved mange lejligheder. Præstemangelen gjorde sig nemlig gældende langt stærkere end ventet, derfor måtte ministeren, efter at alle gørlige hensyn var taget, søge sogne sammenlagt »i langt større grad end hidtil«. Blev der ikke tale om tvang, så måtte der lægges pres på menighedsrådene for at nå frem til pastorater, der giver »en rimelig arbejdsbyrde for en præst og samtidig skaber arbejdsmuligheder for at bruge den forhåndenværende præstemængde bedst muligt«. Det var forståeligt at menighedsråd kunne være »stædige«, i det store og hele viste de forståelse, men man måtte gå videre, til sammenlægninger med 3–4 sogne pr. præst. Der er ingen vej uden om, ligegyldigt hvem der er minister[12].

Disse reale problemer samlede langt mindre interesse end strukturstyrelsen kommissionens forslag. Men de var stående emner på bispemøderne, for ved landemoderne kunne biskopperne konstatere, at et betragteligt antal embeder i de større byer til stadighed stod ledige. Nogle embeder havde været opslået gentagne gange, et enkelt endog hele ti gange (Københavns Stifts Landemodeakt 6, jfr. Fyns Tid. 22/6). Uanset dette fandt biskop K. C. Holm dog anledning til overfor ministeren at gøre gældende, at det fornødne antal embeder burde oprettes – hellere et vakant embede end slet intet embede – mens han beroligede menighedsrådene med, at på Fyn kom der næppe fire-sogns pastorater (Fyns Tid. 22/6)[13].

Det er ikke let at sige, hvad der skal gøres for at øge tilgangen til de teologiske studier, konstaterede kirkeministeren med mange andre (Dansk Kirkeliv 108). Det er ikke underligt at bisperne yderligere overvejede problemerne omkring tilgangen af ikke-teologer (KD 7/1, 24/5, 8/9 jfr. Ribe stift nr. 4 og PrfBl 242). Man prøvede lidt nye veje: I de sønderjydske stifter fik gymnasierne en pjece om præstegerningens vilkår (Ribe stift dec. 66), mens teologiske studenter fra Århus har besøgt gymnasier for at give erhvervs-

[12] Dansk Kirkeliv 105 f., jfr. MrBl 134, 201, Fyns Tid. 22/6, KD 21/1, 23/9, 21/11, Vestkysten 29/9, Sjt 29/6 og 17/11: »to gange to sogne må slås sammen til et præstekald«. »Ødekirker«, der kun bruges ved bryllupper og begravelser.

[13] Afgangen (ved dødsfald og afsked) var på 41, dertil kom 8 nye embeder. Det modsvares af 26 teol. kandidater, 4 lægfolk og en tilgang af teologer fra lærergerning m. m. på 7, samt 8 nedlagte embeder (et i Kbhvn.). 3 landembeder blev opslået med tjenestepligter i nabosogne. – Til det teol. studium meldte der sig 127, heraf 48 kvinder. – Om præstemangelen se især KD 10/1, 15/2 ff., 18/7, 27/7 ff., 30/10.

orientering (KD 20/5 66). Der kom også forslag om at hæve aldersgrænsen, et ganske pænt antal emeriti er dog allerede i funktion, omend uden for deres gamle sogne. Selv bebudede Orla Møller et lovforslag, der ophæver bestemmelsen om, at ledige embeder straks skal opslås – vel for på lovens grund at vinde tid til grundigere overvejelser om sammenlægninger (KD 13/12).

Mens administrationsudvalget næsten ubemærket vedtog en første betænkning, så hørtes der ikke nyt fra udvalget om pastoralseminariet, heller ikke om de »meget divergerende« meninger der er; men ministeriet regner med en afslutning i allernærmeste fremtid[14], og Orla Møller syntes indstillet på, at der skulle ske forandringer af pastoralseminariets forhold (MrBl 201).

Biskopperne er ved at have et forslag til ny anordning om konfirmationen færdigt (KD 6/1 68). Der er tale om en række justeringer, ikke om principelle ændringer. Et udvalg under menighedsrådsforeningen har derimod planer om større forandringer. Først og fremmest skal bestemmelserne om alder og klassetrin væk, så de enkelte menighedsråd og præster kan bestemme på hvilket alderstrin konfirmationsundervisningen skal foregå (MrBl 239, KD 12/12). Og ungdomskorpsene havde haft ganske vidtgående ønsker, så et 3-ugers lejrophold erstattede undervisningen i hjemsoget. Der kom stærke indsigelser fra præster, ligesom ministeriet gav afslag, idet det dog opfordrede bisperne til at have opmærksomheden henledt på spørgsmålet under deres overvejelser. I stedet forsøgte ungdomskorpsene sig med at supplere den almindelige undervisning ved lejrophold[15]. Det synes at blive mere almindeligt, at præster forudsætter, at konfirmanderne i et vist omfang deltager i gudstjenesterne (Berl. Tid. 23/4, Sjt 19/4, 13/5, KD 4/1 68).

[14] Det kom frem i forbindelse med et spørgsmål i Folketinget, Børge Diderichsen ønskede at man kom i gang i Århus snarest muligt a. h. t. studenterne, og det kunne ske ved en midlertidig seminarieordning i studietiden. Han fik til svar, at ministeriet hidtil havde ment, at der var for få kandidater i Århus til undervisningen to steder. Man kunne ikke lave en midlertidig ordning, mens et udvalg arbejdede med sagen; dette havde i dec. 1966 fremsat »nogle« forslag til en midlertidig ordning, fælles for kandidater fra Kbhvn. og Århus. Forslagene var »så vidtgående« og meningerne meget divergerende, så ministeriet ikke kunne gå ind for dem, men ønskede en endelig betænkning (1/11, Ft 67/68 830).

[15] Skr. af 2/11 66 til KFUM-spejderne, se Ribe stifts landemodeakt 10. Om præsters undsigelse af »piratfærd« se KD 14/4 66 ff.; FDF's »lejrskole« se PrBl 522 og KD 24/5 – KFUMs korrespondanceforberedelse og afsluttende 3-ugers ophold og konfirmation i lejr efter forberedelse i hjemsoget, KD 14/7, 17/7.

Dette og de senere års tilløb til kirketugt har fået dagspressen til vågent at følge præsterne og omgående – oftest for hastigt, viser det sig – at påtale gejstlige overgreb (KD 9/3, 15/4, 26/4, Vendssel Tid. e. KD 28/3, Sjt 19/4).

Folketinget fastholdt sin vedtagelse af den nye læreruddannelseslov overfor Børge Diderichsens ønske om revision. Det begrundede det også med, at kristendomsundervisningens hele stilling ville blive gennemarbejdet i en faglig kommission[16]. I juni var medlemmerne udpeget og først i oktober gik den i gang. Opgaven er at undersøge omfang og indhold af kristendoms- og religionsundervisningen indenfor de forskellige skoleformer og læreruddannelser og evt. at stille forslag om ændringer af fagenes indhold på alle undervisningstrin, samt at tage pædagogiske problemer op til behandling (KD 28/2, 27/6, 29/9). Vågent følges overvejelserne om fagets stilling (KiInf. nr. 9 og 10). Det lignede noget, at det blev eksamensfag ved HF-eksamen og at timetallet dér blev større end ventet (Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 28/2, om frygt for nedskæring se KD 4/11 66). Men interessen samler sig lige fuldt om undervisningens præg. Fra alle sider tales der om objektivitet, hvad der også forudsættes i læreruddannelsesloven (jfr. 492, note 27); derfra er der ikke langt til den ophævelse af den konfessionelle bundethed, der ønskes af mange lærere (t. eks. KD 2/1 68). Men det er folkekirkens kristendomsundervisning, og fagets stilling angår ikke blot skolen, men også kirken, hed det i en udtalelse fra deltagerne i det stævne, som Kirkens Ja og Nej afholdt. Derfor opfordrede de kirkeministeren til at nedsætte en kirkelig kommission, som i snæver kontakt med undervisningsministeriets kommission kunne behandle de fælles forhold (KiInf nr. 9, KD 29/3).

[16] Alene Ellen Strange Petersen fra de konservative viste forståelse. Der var trods grundigt arbejde begået en formel fejl ved lovens vedtagelse, så henvendelser til folketingsudvalget ikke havde været mulige. En bedre stilling for faget kunne måske være med til at holde tidens demoraliserende tendenser nede. – Undervisningsministeren fandt, at der her ikke var en detalje som kunne ændres isoleret, det ville få konsekvenser på andre områder til skade for lovens hele idé. Den havde givet faget bedre vilkår, og det egl. problem var vilkårene på tidl. uddannelsestrin, og det ville blive taget op af kommissionen. På seminarierne ville der iøvrigt blive afsat et rimeligt timetal til undervisningen, oplyste ministeren. På den baggrund erindrede Poul Hartling om, at meningen havde været at give faget rimelige vilkår, og det var sket med loven, kommissionens arbejde ville forhåbentlig føre til ligestilling i alle skoleformer (1. beh. 27/1, Folketingsårbog 540; jfr. Berl. Aftenavis 26/1).

Drøftelserne om ny gudstjenesteordning når ikke andre debatter i intensitet, men nok i synspunkternes brogethed. Her står jo heller ikke afgørelser lige for. Notitser fra bispemøderne tyder dog på, at en afgørelse stunder til. Et skridt på vejen var et kursus på præstehøjskolen, hvor et udvalgt hold gennemgik indkomne ændringsforslag. I 1968 følger fornyede overvejelser (KD 13/10, 16/10). Menighedsrådsforeningen, hvor et udvalg i 1966 fremlagde forslag til ændringer i prøveritualbogen (MrBl særnummer juni 66), spurgte forundret, om hele det arbejde fortsat skal gøres af teologer alene (MrBl 85). I den åbne debat søgte sognepræst Poul Ulsdal uden succes at angive mulighederne for et kompromis. Alle måtte være tilfredse, hvis der blev tale om én gudstjenesteform på den måde, at hovedleddene kom i samme rækkefølge, mens der blev givet frihed til at følge forskellige udformninger i de enkelte led (KD 24/10). Et iøjnefaldende indlæg er det store antal mere eller mindre friske ungdomsgudstjenester, som blev gennemført, omend det ikke uden videre lader sig indrubricere i drøftelserne. De nød pressens fulde bevågenhed og høstede megen ros på bekostning af den traditionsbundne højmesse og dens manglende muligheder for at samle til slutning [17].

Spændingerne i de seneste år er aggressive, man under ikke sin modstander hans ret, sådan karakteriserede biskop Westergaard Madsen situationen (KD 15/11). Den samme vurdering kunne biskop Th. V. Kragh give: Meget af debatten kendetegnes af den usaglige forhåndsindstilling: Jeg kan det hele. Som om Vorherre slet ikke har talt før vor tid og vor forkyndelse og bibelsyn, men kun gennem mig (KD 23/12 og IMT 430). Og fra Indre Missions side kunne en af de yngre penneførere beklage, »at der er en håbløs mangel på evne (eller vilje?) til at forstå hinanden de parter imellem, som i disse år strides om det rette syn på Bibelen« (Georg S. Geil, IMT 693).

Forløbet af drøftelserne om bibelsynet mente en anden af Indre Missions debattører at kunne skildre således: Stærkt trængt går forfalskerne af evangeliet nu mere stille med dørene. Nu skal det hedde sig, at det kun drejer sig om en »forståelse« af det nye Testaments egentlige ærinde. Men det er ikke sandt. Der er tale om en radikal ændring på bultmannsk grund (Sevelsted, IMT 1968, 3).

[17] Jfr. t. eks. KD 4/2, 16/2, 1/3 f., 16/3, 25/3; Berl. Tid. 26/3, Sjt 19/1 og 16/11: »Aldrig før så mange i kirke«.

Det er nok rigtigt, at debatten her også går lidt mere stille af. Det skyldes dog næppe eftergivenhed på noget bestemt hold, snarere en almindelig fornemmelse af, at her skal der ikke træffes afgørelser på noget tidspunkt og her er der ikke instanser, som der skal appelleres til.

Men højrefløjen ser meget vel, at der er udfordringer. Det kan være de moderne teologers optræden i radio og TV, eller den undersøgelse som gav fingerpeg om, i hvor høj grad selv unge fra indre mission påvirkes af Tidehverv, når de læser teologi[18]. Et svar på udfordringerne var »Præstekonvent for Kirke og Theologi«, der dog lagde lidt svagt ud (KiInf nr. 9, KD 16/10, 25/10f.). Et andet svar var, at en kreds mente de måtte fastholde den plan om et menighedsfakultet, som syntes opgivet året før (KD 16/9, jfr. her 480).

Også her er fronterne dog uklare og positioner uberegnelige. Provst Sv. Aa. Nielsen oplevede således at blive angrebet for manglende bibeltroskab af et aktiviseret »Kristeligt Forbund for Studerende og Skoleungdom«, der iøvrigt ikke kunne være sammen med den kristelige studenterbevægelse, fordi den overlod sin talerstol til »vranglærere« (KD 12/4, 22/8, 29/8, 7/9, 31/10, 8/11). Og mens mange grundtvigske stod mere eller mindre forstående overfor den moderne teologi[19], så kunne provst Carl Hermansen blankt afvise: Her står ikke alene opstandelsen på spil, men hele den apostolske og efterapostolske forkyndelse. »Derfor ser fronten i den danske kirke i dag sådan ud: På den ene side de grundtvigske, de indremissionske og . . . den nye højkirkelighed, som er andet end de sjove flipper, men præster, der arbejder på livet løs i deres sogn, og som tror på det evangelium, de prædiker. Og på den anden side

---

[18] IMT 583 og Prenter, IMT 705. Om undersøgelsen se PrfBl 477: 293 studenter i København svarede på spørgsmålet om deres hjemms kirkelige tilhørsforhold; 150 kunne ikke angive nogen særlig orientering, de øvrige kunne inddeles: 37 grundtvigske, 64 Indre Mission, 2 højkirkelige og 8 Tidehverv. Udspurgt om deres egen stilling blev resultatet: 164 udenfor retningerne, 28 grundtvigske, 19 I.M., 12 højkirkelige og 41 Tidehverv.

[19] Jfr. her 207 og Birkedal Nielsen: Der har været tendenser til at mennesker vil lade sig tyrannisere af skriften, i øjeblikket er tendensen dog stærkere til at ville tyrannisere skriften. Teologmødet, som Kirkeskoleudvalget arrangerede med støtte fra Kirkeligt Samfund, formede sig nærmest som en demonstration af de unge teologers sprælske og rationalistiske forhold til Bibelen (DKt 407, jfr. 182, 189, 205). Om Kirkeskoleudvalgets ordinære møde, om »Myten i folkelig og kristelig sammenhæng«, se DKt 347, Studenterkredsens sommermøde KD 4/8 ff.

den nye rationalisme. Og over dette svælg er der ingen bro. Jeg skal ikke påkalde nogen biskoppelig myndighed . . . nogen kætterdomstol, jeg skal ikke have nogen smidt ud. Men det må fastholdes, at vi ikke kan have noget fællesskab med den moderne rationalisme» (KD 27/4).

Professor N. H. Søe vurderede udviklingen (i anledning af en pjece fra Kirkens Ja og Nej): Modsat af hvad jeg skrev for bare et årstid siden, mener jeg nu, at vi virkelig for alvor oplever et skifte. Det 19. århundrede melder sig med ny styrke. Den gamle liberale teologi griber også tilbage til forrige århundredes positioner. Man finder redningen i at fastholde den gamle lutherske tradition, en uafkortet bibel og uforanderlige bekendelsesskrifter. Har man da glemt det, der skete i tyverne og trediverne, da de traditionelle skillelinier mellem liberal og konservativ teologi faldt eller blev gennemhullede? – Er det den katolske kirke, der ser fremad og vil udover forrige århundrede, mens den evangeliske kirke enten modløs eller måske med klingende faner vender tilbage til de overvundne positioner? (KD 17/8).

Dansk Sømandskirke i fremmede Havne fejrede 100-års jubilæum med støt vækst og nye planer. Handelsflådens strukturændring betyder, at arbejdsformer må eftertænkes. Præstemangelen mærkes føleligt og pengene er et problem. Indenfor de bestående rammer kunne staten dog strække sig lidt videre og jubilæet betød ekstra 100.000 kr. (Havnen 183ff.). Men her som i Dansk Kirke i Udlandet – med hvem forbindelsen udbygges – håber man at inddrage de bevilligende myndigheder i overvejelser om arbejdets videreførelse (Biskop Erik Jensen, KP 26/9 jfr. bispemødet, KD 6/1 68).

DKU har i de seneste år måttet gennemdrøfte sine forhold (KD 10/9 64, Nyt fra DKU 1965, nr. 4, KD 8–9/9 65). Ude kommer der stadig ønsker om ny indsats, men det kniber at skaffe pengene til det bestående arbejde. Myndighederne er forstående, og vi »sætter vor lid til, at vi ikke kommer forgæves om videre hjælp« hed det for 2 år siden (årsberetn. 64/65, jfr. KD 13/1 66). Men 1967 bragte et rekordunderskud trods stigende indtægter. Det betød nedskæring af arbejdet ude, effektivere hjemmearbejde og kontingentforhøjelse samt, om muligt, større bidrag fra udlandsmenighederne – og forhøjelse af statens bidrag. Det lød forjættende på årsmødet, da folketingsmand P. Gorrson (S) mente, at det kirkelige arbejde i Sydslesvig burde betragtes som en del af det folkelige arbejde, som

staten støtter såre rundhåndet. En årsmødedeltager måtte dog have luft: Der var kun talt om forholdet til staten og ikke om, hvordan et frivilligt kirkeligt arbejde burde drives (DKU nr. 5, KD 7/9).

I Sydslesvig er der stabilitet over det kirkelige arbejde (med 57 organiserede menigheder, 96 gudstjenestesteder og 6.200 bidragydende medlemmer). Ubesatte embeder og navnlig det, at ungdommen her som i det hele glider bort fra mindretallet (dalende tal på vielser), giver anledning til betænkeligheder. Til de lyse træk hører, at forholdet til den tyske landskirke nu er afspændt (DKU nr. 4 og 6). Der blev indledt forhandlinger og fra dansk side håber man på en slags valgmenighedsordning, som giver andel i kirkeskatten og åbner landsdelens kirker under fuld sproglig og kirkelig frihed (Flensborg Avis 28/10, 30/12).

Der er nu en behagelig og saglig atmosfære mellem ulandsarbejdet og ydre mission, hedder det i DMS's årbog (17). DMS fik betydelige tilskud til 2 projekter (KD 19/8), og Folkekirken Nødhjælp opnåede statstilskud til sin indsats i mellemøsten (KD 6/7). Nødhjælpen slap iøvrigt ikke alene med fortsatte teologisk bestemte undsigelser. Den måtte høre for en kvik plan om, at befolkningens holdning til ulandsarbejdet skulle måles gennem gaver til Nødhjælpen (KD 3/2ff.), og Røde Kors vægrede sig ved at gå ind i et større indsamlingsprojekt sammen med denne kirkelige hjælpeorganisation (KD 1/7, 7/7, jfr. 14/4).

Forholdet mellem missionselskaberne bliver stadig bedre. Konkurrencen mellem os er forbi, konstaterede Sudanmissionens generalsekretær, Pilgaard Pedersen (KD 11/9). Andre ser tegn på, at selskabernes tid snart er forbi (Græsholt, KD 11/9). Atter andre begrundet det med, at tidligere tiders bundethed til bestemte selskaber stadig tager af, mens de mange selskaber bidrager til, at nye folk ikke får bestemt sig for noget (DMBL 228, KD 28/10).

Omorganiseringen i 1966 med opdelingen i Dansk Missionsråd og Den danske Folkekirkes Missionsråd havde fået det til at slå gnister i starten. Et grundproblem havde været, om missionsrådets vedtagelser bandt de enkelte selskaber til at betale til opgaver, som de havde været imod (KD 12/9 66). Der havde også været frygt for forhastede sammenslutninger på bekostning af den folkelige baggrund, som ydre mission havde i selskaberne, der bidrog til at holde ansvarsfølelse og personligt kendskab ved lige (Santalposten

1966, 109). Krisen er nu overvundet, sagde missionsrådenes formand, domprovst Paul Verner Hansen, fordi det er erkendt, at der ikke er modsætninger mellem selskabsstruktur og kirkestruktur[20].

En frugt af samarbejdet var, at der ansattes en studieleder til at virke for tilgang af nye missionærer og til at deltage i videreuddannelsen af ældre missionærer (DMBl 322, KD 31/5, 11/9, Santalposten 1968, 8). Et andet resultat var, at der ansattes en præst for ulandsstudenter i Danmark. Det blev dog ikke nået uden hvas kritik af vore statskirkelige forhold, som hindrede at folkekirken kunne påtage sig den indsats (KD 30/5, 30/11, 13/12). Også på stiftsplan gror samarbejde mellem selskaberne frem (Viborg, KD 6/2) og det er meningen at fortsætte ordningen i Århus stift med en stiftspræst for ydre mission (KD 17/6. DMBl 239, Medd. fra Århus Stift 14).

Trods mange politiske komplikationer er der steder nok, hvor de unge kirker ønsker flere udsendinge, uden at der er nok at sende herhjemme fra (DMBl 239, Sudan okt., KD 11/9). Præstemangelen spiller vel ind, når tallet på missionærer viste en svagt dalende tendens, men ulandsarbejdet fanger og tallet på de udsendte dér passerede tallet på missionærer (DMS's årbog 13). Med i billedet hører, at missionærer bliver herhjemme, fordi de ikke finder, at hjemmeselskaberne forstår hvad situationen ude kræver (således Ernst Højvig, Sjt 11/9; professor Kaj Baagø fratræder tjenesten for DMS i Bangalore, fordi han ud fra sit syn på kirken i Indien ikke kan fortsætte som lærer for de vordende præster, KD 18/7, DMBl 238, jfr. her V, 624).

For hjemmearbejdet gælder det, at de fornødne penge så nogenlunde kommer ind – men til beskårne budgetter (DMBl 117, 215, 219, Sudan okt., Santalposten 210, 1968, 6). Det er et gennemgående træk, at antallet af kredse langsomt daler, fordi tilvæksten ikke opvejer afgang. »Man fødes ikke længere ind i DMS« hed det ved årsmødet dér (KD 31/5), hvor man iøvrigt måtte konstatere, at man ikke som beregnet havde 2000 kredse, men kun 1500, de øvrige havde ikke opfyldt lovenes bestemmelse om bidrag på mindst

---

[20] KD 30/3, 27/5 jfr. generalsekretær Henning Talman på Sudanmissionens årsmøde: Missionsrådet må blive det koordinerende led mellem selskaberne. Konsekvensen af fællesskabsideen er ét stort selskab, men derom er der absolut ikke tale. Rådet er et redskab for det, som selskaberne ønsker udført – slet og ret selskaberne i fællesskab, KD 11/9.

100 kr. om året (årbog 87, DMBI 104, 120, 228). Når der bliver balance i regnskabet, så skyldes det bidrag fra enkeltpersoner (som dog nok kan være med i missionskredse), og at der i flere sogne bliver gjort et målbevidst arbejde for på sognebasis at skabe forståelse for ydre mission og rejse penge til ganske bestemte opgaver (t. eks. DMBI 176).

»Fremtidens kurs« hed et foredrag på DMS's repræsentantskabsmøde af generalsekretær, pastor Ole Bertelsen. Her var træk af en kirkeforståelse, som får flere og flere energiske talsmænd [21]. Vort mål er at vi alle bliver kristne i funktion, eller menigheder i mission, sagde Ole Bertelsen. Vi kan ikke isolere os fra andre kirker, ligesom vort hjemmearbejde ikke kan isoleres fra hele vor kirkes situation. Det gælder en ny forståelse af evangeliet og at vor egen tid provokerer os til at gå. Det er rigtigt, som det hedder i en økumenisk rapport, at »dyb interesse for kirkens strukturer og specielt for en ændring af disse, bør ikke forstås som en ren tilpasning til nye forhold ... men også som et udtryk for lydighed imod Guds mission«. Målet er ikke at give en sløv folkekirke en make-up, heller ikke blot at aktivisere missionsselskaberne og skaffe flere missionærer og flere penge, men at hjælpe mennesker til at se, at de er lemmer på »Kristi internationale legeme« (DMBI 368, KD 13/10).

---

[21] Om det dynamiske kirkesyn jfr. Henrik Christiansen DMBI 230, her p. 671; Gerhard Pedersen på I.M.s årsmøde, IMT 572; Inge Tranholm-Mikkelsen, DMBI 422, 1968 16; Arent Mortensen, KD 22/5; Johs. Aagaards foredrag »Kirken i mission« (udsendt til danske præster af Folkekirkens missionsråd) og bogen »Kirken i opbrud« udgivet af Det økumeniske Fællesråd.